

MATTEO BONELLI – MARIOLINA ELIANTONIO – GIULIA GENTILE (SZERK.): ARTICLE 47 OF THE EU CHARTER AND EFFECTIVE JUDICIAL PROTECTION, VOLUME 1 (HART PUBLISHING, 2022) 299.

<https://doi.org/10.51783/ajt.2023.3.07>

Az angol nyelvű szerkesztett kötet a két-kötetesre tervezett sorozat első kötetében az Európai Unió Bíróságának perspektívájából mutatja be és értékeli az Európai Unió Alapjogi Chartája 47. cikkében foglalt hatékony jogorvoslathoz és tisztességes eljárásához való jogot, valamint az ahhoz kapcsolódó joggyakorlatot. A várhatóan 2023-ban megjelenő második kötet ezt a munkát a tagállami bíróságok joggyakorlatának ismertetésével teszi teljessé. A sorozat egyik legnagyobb előnye, hogy nemcsak a könnyen fellelhető és az európai uniós jogi szakirodalomban jobban feldolgozott luxemburgi esetjogot összegezi, hanem terepgyakorlatként a felekhez közelebbi perspektívát is bemutatni tervezi több tagállam rendesbírói gyakorlatának feldolgozásával.

A már megjelent, a Maastrichti Egyetem által koordinált kutatás eredményeként megszületett, tizenöt fejezetből álló első kötet tárgyköre újszerű a tekintetben is, hogy az EU Alapjogi Charta egyetlen rendelkezésének kutatására szorítkozik, mintegy háromszáz oldal terjedelemben. A kötet ezzel az EU Alapjogi Charta kommentárjai közül messze a legrészletesebb.¹

¹ Az angol nyelvű irodalomból a teljesség igénye nélkül lásd Sybe DE VRIES – Ulf Bernitz – Stephen WEATHERILL: *The EU Charter of Fundamental Rights as a Binding Instrument: Five Years Old and Gro-*

A könyv abban a tekintetben is újszerű, hogy nem kommentár stílusban készült, hanem az első részben feldolgozott, alkotmányos dimenzióhoz kapcsolódó tanulmányokat a második részben az egyes szakpolitikák keretei közötti jogalkalmazás értő bemutatása követi. Ez a feldolgozási módszer kielégíti mind az elméleti összefüggésekre, mind az egyes szakpolitikákra specializálódott szakjogászok érdeklődését. Jelen recenzió a könyv első részének bemutatására fókuszál.

Mi indokolja, hogy az EU Alapjogi Charta ilyen kiemelt figyelmet kap a jogirodalomban? A szerkesztők bevezető tanulmánya szerint a 47. cikk, amely a hatékony jogorvoslathoz és tisztességes eljárásához való jogról rendelkezik, mind az Európai Unió Bíróságának szintjén, mind a tagállami bíróságok által előterjesztett előzetes döntéshozatali eljárásokban a Charta legtöbbször alkalmazott rendelkezése. (2. o.) Ez a jog minden ügyszakban felmerülő jogvita során érvényesülést kell nyerjen, bár a leggyakrab-

wing (Hart Publishing 2015), <https://doi.org/10.5040/9781782258261.0007>; Jeremiah ADAMS-PRASSL – Michal BOBEK (szerk.): *The EU Charter of Fundamental Rights in the Member States* (Hart Publishing 2020), <https://doi.org/10.5040/9781509940943>; Steve PEERS – Tamara HERVEY – Jeff KENNER, Angela WARD (szerk.): *The EU Charter of Fundamental Rights: A Commentary* (Hart Publishing 2021).

ban a közigazgatási jogi ügyszakban merülnek fel a tagállami bíróságok előtt a jog megsértésével, korlátozásával kapcsolatos problémák. A szerkesztők álláspontja szerint a cikk népszerűsége is alátámasztja azt, hogy többszintű uniós alkotmányos jogrendben kiemelt helyet foglal el a Charta 47. cikke. Az uniós szakpolitikákról szóló fejezetek a fentiek alátámasztására a kvalitatív és kvantitatív módszereket ötvözik.

A Charta 47. cikke az Európai Unió Bíróságának jogértelmezése szerint a hatékony bírói jogvédelem elvének csak a megerősítését jelenti.² Az 1984 óta létező hatékony bírói jogvédelem elvét a Charta csak megerősíti, kodifikálja, de nem váltja fel, így az általános jogelv és a Charta szerinti alapjog egymás mellett élésének feltérképezése külön kutatási kérdésként merült fel néhány tanulmányban.

Az első Sacha Prechal bírónő magán-személyként írt tanulmánya, aki 2010 óta tagja az Európai Unió Bíróságának. Tanulmányának kérdése a Charta 47. cikkének kapcsolata az Európai Unióról szóló szerződés 19. cikk (1) bekezdés második albekezdésében foglalt kötelezettséggel, miszerint a tagállamok megteremtik azokat a jogorvoslati lehetőségeket, amelyek az uniós jog által szabályozott területeken a hatékony jogvédelem biztosításához szükségesek. A 19. cikk szélesebb alkalmazási köre és ennek összekapcsolása a Charta 47. cikkével lehetővé tette az Európai Unió

Bírósága számára, hogy a bírói függetlenség kérdését vizsgálja az uniós jogot (is) alkalmazó tagállami bíróságok szintjén.³ A kötet második tanulmánya, Giulia Gentile és Serena Menzione szerzőségével, folytatja a 47. cikk más uniós jogi rendelkezésekkel fennálló kapcsolatának feltérképezését, ezúttal a Chartán belüli egyes alapjogok összefüggésében. A Charta Igazságszolgáltatás címén belül ugyanis a 48. cikk (az ártatlanság véelme és a védelemhez való jog), a 49. cikk (a bűncselekmények és a büntetések törvényességének és arányosságának elvei) és az 50. cikk (a kétszeres eljárás alá vonás és kétszeres büntetés tilalma) is kapcsolódik a hatékony jogorvoslati és tisztességes eljáráshoz. A jogok egymáshoz való viszonya a Gentile–Menzione szerzőpáros szerint korántsem egyértelmű az Európai Unió Bíróságának jelenlegi esetjogában.

Az Anna Wallerman Ghavanini – Clara Rauchegger szerzőpáros a következő fejezetben már nem a 47. cikk rendszer-tani helyét keresi, hanem annak tagállami alkotmányos jogorvoslatokra kifejtett hatását az előzetes döntéshozatali eljárás kontextusában. Kérdésük, hogy az előzetes döntéshozatali eljárás indítványozásának joga a nemzeti bírósági eljárás peres felei számára vajon a 47. cikk szerinti hatékony bírói jogorvoslati jog körébe tartozik-e. Az Európai Unió Bírósága a Consorzio Italian Management ügyében⁴ a Charta 47. cikkének és

² C-562/13.sz. Centre public d'action sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve és Moussa Abdida ügyben 2014. december 18-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:2014:2453, 45. pont és C-72/15.sz. PJSC Rosneft Oil Company kontra Her Majesty's Treasury és társai ügyben 2017. március 28-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:2017:236, 73. pont.

³ C-64/16.sz. Associação Sindical dos Juizes Portugueses kontra Tribunal de Contas ügyben 2018. február 27-én hozott ítélet, ECLI:EU:C:2018:117.

⁴ C-561/19. sz. Consorzio Italian Management és Catania Multiservizi SpA kontra Rete Ferroviaria Italiana SpA ügyben 2021. október 6-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:2021:799, 27–28. pontok.

az előzetes döntéshozatali eljárást szabályozó 267. cikk együttes értelmezése alapján arra a következtetésre jutott, hogy indoklási kötelezettség terheli azon bíróságokat, amelyek nem terjesztik fel az ügyet előzetes döntéshozatalra, amennyiben a tagállami bíróság köteles lenne erre, de az *acte clair* doktrína alapján ettől eltekint. Wallerman Ghavanini-Rauchegger álláspontja szerint nem áll fenn az előzetes döntéshozatali eljárásról való alanyi jog az alapeljárás felei számára, mivel az a tagállami bíróságokat megillető hatáskör. Az eljárás kezdeményezésének elutasítása azonban nem jelentheti, még a tagállami alkotmánybírósági gyakorlatot is figyelembe véve, a Szerződésben biztosított uniós jogorvoslati rendszer átírását.

A következő fejezet, amelyet Michal Krajewski írt, a bírósági függetlenség elméleti és gyakorlati kérdéseivel foglalkozik. Ezt egészíti értékes gondolatokkal Bonellinek a bírósági függetlenséget a tagállamok eljárásjogi autonómiájának összefüggéseiben értelmezett fejezete. Krajewski, miután alaposan feltérképezi a különböző függetlenségi standardok és a tagállami alkotmányos hagyományok szerepét, az eltérő tagállami intézményi struktúrákból eredő jogi transzplantációk (pl. bírói tanácsok) veszélyeire is felhívja a figyelmet. Az Európai Unió Bírósága a bírói függetlenség intézményi garanciáinak vizsgálata helyett a bírói függetlenség jogalanyokban kialakuló percepciójához köti a bírói függetlenség mércéjét.⁵ Bonelli a bírói

jogvédelem és az uniós jogok bírósági kikényszerítésének körében a Rewe-ítéletben⁶ meghatározott tagállami eljárásjogi autonómia erodálására hívja fel a figyelmet, amelynek legfontosabb eszközévé a Charta 47. cikke és az Európai Unióról szóló szerződés 19. cikkei váltak. Ezek a rendelkezések a jogorvoslatok hatékonysági jellemzőinek szigorúbb tesztjéhez vezetnek és általában emelik az uniós vizsgálat intenzitását a tagállami jogorvoslatok és intézményi megoldások felülvizsgálatában. (97. o.) A könyv első részét Mariolina Eliantonio fejezete zárja, amely bemutatja, hogy milyen hatással van a Charta 47. cikke az EU jog *ex officio* vizsgálatára és a bírói határozatok jogerejére. Tanulmányának következtetése ellentétes Matteo Bonnellivel, mivel az *ex officio* vizsgálat és a jogerő vonatkozásában az európai bírósági joggyakorlat még mindig a Rewe-elv alapján mérlegel és kevesebb szerepe van a Charta 47. cikkének. (119. o.)

A könyv második részében Kathleen Gutman az egyenlő elbánás elvének körében, Marcelle Reneman a bevándorlás és menekültügy, Adriano Martufi

ítélet, ECLI:EU:C:2019:982. Ezek a függetlenségi és pártatlansági garanciák olyan szabályok meglétét igénylik – különösen, ami a fórum összetételét, a kinevezést, a megbízás időtartamát, valamint az elfoglaltsági okokat, a kizárási okokat és a tagok elmozdítását illeti –, amelyek a jogalanyok számára biztosítják minden, az említett fórum külső tényezők általi befolyásolhatóságára, valamint az ütköző érdekek vonatkozásában való semlegességére vonatkozó jogos kétség kizárását (az ítélet 123. pontja). A jogalanyok bíróságba vetett bizalma forog kockán a bírói függetlenség kapcsán (az ítélet 127. pontja).

⁶ C-33/76.sz. Rewe-Zentralfinanz eG és Rewe-Zentral AG kontra Landwirtschaftskammer für das Saarland ügyben 1976. december 16-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:1976:188.

⁵ C-896/19. sz. Republika és Il-Prim Ministru ügyben 2021. április 20-án hozott ítélet, ECLI:EU:C:2021:311, 57. pont és korábban a C-585/18., C-624/18. és C-625/18. sz. A. K. és társai kontra Saq Najwyzszy egyesített ügyekben 2019. november 19-én hozott

az európai elfogatóparancs, Sara Poli a közös kül- és biztonságpolitika, Ludwig Krämer a környezetvédelmi politika, Roberto Caranta a közbeszerzési jog, Andriani Kalintiri az EU versenyjog, Katerina Pantazatou az adózás hatáskörében vizsgálja a Charta 47. cikkének hatását. A 47. cikk több jogterületen megjelenik *expressis verbis* a másodlagos uniós jogi normákban is, megkövetelve az uniós anyagi jogot alkalmazó tagállamoktól olyan jogi szabályok meghozatalát és alkalmazását, amelyek biztosítják annak érvényesülését az adott jogterületen.

Anélkül, hogy a szakterületi fejezetekre kitérnék, ajánlom a könyvet nemcsak az akadémia képviselőinek, hanem minden tagállami bírónak és jogásznak. A könyv választ ad számos elhatárolási kérdésre (például jogelvek és alapjog viszonya, a 47. cikk hatása az egyenértékűség és hatékonyság elvére, vagy a Charta által szabályozott különböző alapjogok egymással való kapcsolata). A közigazgatási jogterületen dolgozóknak igazi csemege lehet egy-egy szakpolitikai fejezet tanulmányozása is.

*Papp Mónika**

* Tudományos munkatárs, HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont JTI, 1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.; adjunktus, ELTE ÁJK, 1053 Budapest, Egyetem tér 1–3. E-mail: papp.monika@tk.hun-ren.hu.